

DIANA MANDACHE

NIMFA

Nicolette Franck,
o jurnalistă a Războiului Rece

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

Jurnalism în clarobscur

Nicolette Franck, corespondent permanent al ziarului *La Libre Belgique* la Palatul Națiunilor Unite din Geneva timp de 40 de ani, a intervievat și a scris despre Regele Mihai, dar a și spionat. Geneva devenise locul de întâlnire al unor jurnaliști, servicii de informații și agenți din tabere adverse. Evenimentele au configurat rețele tip pânză de păianjen unde s-au întrepătruns servicii secrete, spioni și ziariști. Adeseori, s-a conturat duplicitatea în activitatea unor personaje din perioada Războiului Rece, mai ales când se aflau în apropierea elitelor din exil. Pe lângă interesul pentru monarhul român, Nicolette Franck își orientase curiozitatea gazetărească spre politicile internaționale ale ONU, asupra comunismului și Europei de Est, dar mai ales asupra regimul totalitar din țara natală. Astfel, avea să publice articole în Belgia pentru *La Libre Belgique*, precum și în presa elvețiană, mai ales în *Journal de Genève*, iar mai târziu în *Căminul românesc*, o publicație a comunității române din Elveția.

După sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, statele din Europa de Est au intrat treptat sub sfera de influență a URSS, regimurile politice democratice fiind schimbate cu cele comuniste după model sovietic, autointitulate

de „democrație populară”¹. Într-o atmosferă generată de schimbarea legislației, comuniștii au intentat procese foștilor lideri politici, unor personalități culturale și religioase, organizând structuri ale aparatului de represiune și deschizând dosare de urmărire unor membri ai emigrației.

Și de această dată ziariștii occidentali aveau rolul de a prezenta opiniei publice internaționale noua configurație politică est-europeană, unde totalitarismul se instalase cu ajutorul Moscovei. Era nevoie de expertiza corespondenților de presă mai vechi sau a ziariștilor născuți în acele țări. În acest context favorabil, Nicolette Franck, de origine română, a fost plătită de presa belgiană și elvețiană pentru a scrie articole, fiind considerată o bună cunoscătoare a situației politice din România.

Născută Nicoleta Apotecher (Apoteker), în 21 iulie 1920, la Iași, ea învățase la Școala primară „Notre Dame de Sion”, apoi la Liceul „Oltea Doamna”. Dorise să studieze dreptul, tatăl ei fiind avocat, însă nu și-a finalizat studiile din cauza taxelor prea mari. Apoi a lucrat la redacția ziarului *Curentul*, în 1944 devenind secretara particulară a lui Pamfil Șeicaru². Cunoscând franceza și germana, a fost translator în cadrul redacției. Însă visul lui Nicolette Franck era să devină jurnalistă, după cum își va aminti mai târziu: „la vârsta planurilor de viitor hotărâsem să fac ziaristică și visam să mă mărit cu un străin, care să fie, pe cât se poate, de limbă franceză.”³ Este uimitoare precizia prin

¹ Publicate în prima parte a Războiului Rece, lucrările lui Hugh Seton-Watson, *The East European Revolution*, Methuen & Co, Ltd., Londra, 1950 și Ghiță Ionescu, *Communism in Romania, 1944–1962*, Oxford University Press, Londra, 1964 analizează instalarea comunismului în Europa de Est.

² Pamfil Șeicaru (1894–1980), jurnalist interbelic, director și redactor-șef al ziarului *Curentul* între 1928 și 1944. Începând din 1944, a trăit în Spania, apoi, în ultimii ani ai vieții, în Germania. Condamnat la moarte în contumacie, în 1945, a fost grațiat în 1966.

³ Nicoleta Franck, *De la Iași la Geneva, de pe Bahlui pe Leman. Amintiri*, editor științific Romulus Rusan, Fundația Academia Civică, București, 2000, p. 24.

care și-a împlinit drumul, în octombrie 1944 având să-l cunoască pe viitorul ei soț, Yves Franck¹, un jurnalist de cetățenie luxemburgheză. În perioada 1944–1946, Nicolette avea să devină secretara lui particulară.

Yves Franck era un personaj complex și interesant, care, pe lângă preocupările oficiale de jurnalist, făcea muncă de spionaj. Venise în România în 1938, în calitate de corespondent al ziarului *Journal de Genève* și al Agenției France-Presse. În anii 1940, era cunoscut serviciilor secrete de informații din Regat ca informator al Legației Franceze și apoi al celei Elvețiene din București, activitatea sa informativă fiind îndreptată împotriva URSS. În 1941, a fost chiar condamnat de Curtea Marțială București pentru spionaj în favoarea Marii Britanii și întemnițat la Văcărești, loc unde, în anii 1941–1942, a cunoscut o serie de comuniști, printre care și pe Nicolae Ceaușescu. A fost eliberat în 24 august 1944.

Yves Francka colaborat la ziarul *Ardealul*, al cărui director era Anton-Ionel Mureșanu², fost coleg de pușcărie, unde a scris la rubrica de politică externă. Cunoscând lideri ai Partidului Național-Țărănesc, inclusiv pe Iuliu

¹ Yves Cohen Franck (n. în 1914 sau în 1913 [potrivit unor documente] – d. 14 ianuarie 1981) – zis Herman, zis Fritz, cunoscut și sub numele de Cohen Ivan. Venise în România din 1938, în calitate de corespondent al ziarului *Journal de Genève* și agent al Biroului II Francez și al Intelligence Service, activitatea sa informativă fiind îndreptată împotriva URSS. A colaborat și la alte ziare, precum *Der Bund*, *Paris Soir*, *Paris Midi*, *Match*, *Daily Express*, *Le Soir de Bruxelles*, *Associated Press*. A fost închis pentru spionaj în favoarea Marii Britanii la penitenciarul Văcărești, unde a cunoscut o serie de comuniști, printre care și pe Nicolae Ceaușescu, așa cum relatează soția sa către persoana de legătură din România, *Marcu*. Potrivit notei către Centrală întocmită în 4 mai 1968 de ofițerul Aurelian, bazată pe mărturiile gazetarului, Yves Franck ar fi stat în aceeași celulă cu Ceaușescu la Văcărești. Vezi Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare, ACNSAS), Fond SIE, dosar nr. 5345, f. 156.

² Anton-Ionel Mureșanu, membru al PNT, inspector general la Ministerul Finanțelor, secretar general al Asociației refugiaților și expulzaților români din Ardealul de Nord, ziarist, director al ziarului săptămânal *Ardealul* (București). A fost arestat, condamnat și închis la penitenciarul Aiud.

Maniu¹, cuplul Yves și Nicolette se împrietenise cu Corneliu Coposu, Emil Ghilezan și Ilie Lazăr².

Înțelegerea conexiunilor și a muncii lui Yves Franck conturează cadrul în care treptat se formează Nicolette Franck. Cei doi s-au căsătorit în 1946, fiind expulzați din România în 27 octombrie 1947. La scurt timp după aceea, Yves Franck a publicat un articol despre procesul lui Iuliu Maniu, care a avut un puternic ecou în rândul opiniei publice occidentale.

După plecarea din România, soții Franck au călătorit mai întâi în Franța, Belgia, Luxemburg, Elveția, Olanda, locuind la Geneva din august 1954. La Berna, Geneva, Versoix și Lausanne, orașe unde aveau să se desfășoare mai târziu evenimente ale exilului însoțite de simbolistică monarhică, s-a coagulat o parte importantă a emigrației române.

Tot în Elveția s-au desfășurat pentru câteva decade o serie de procese ale statului comunist legate de succesiuni sau probleme patrimoniale economice, precum procesul legat de fondul Cretzeanu și procesul de la Berna, unde se judecase lotul celor care atacaseră Legația Republicii Populare Române (RPR). Regele Mihai, stabilit definitiv în Elveția, avea să polarizeze exilul românesc, în mod special de la începutul anilor 1980. Statul comunist român, prin reprezentanți oficiali sau prin agenți ai serviciilor de informații, s-a infiltrat și a acționat în forme diversificate, cu scopul contracarării activității emigrației politice și a acțiunilor serviciilor de spionaj occidentale.

Dosarul de studiu pentru Nicolette Franck – care a primit, la început, numele conspirativ *Mia* – a fost deschis în 1954 de Ministerul de Interne,

¹ Iuliu Maniu (1873–1953), lider al Partidului Național-Țărănesc, opozant important al regimului comunist, arestat și condamnat în noiembrie 1947 la închisoare pe viață. A decedat în închisoarea Sighet în 5 februarie 1953.

² Ilie Lazăr (1895–1976), membru al PNȚ, manist, arestat de comuniști, condamnat și închis la Galați, Sighet, Râmnicu Sărat.

Direcția I, pe temeiul că prezenta „importanță pentru munca noastră”. Pentru că era căsătorită cu un agent de informații, Nicolette Franck a intrat în atenția serviciilor secrete, existența unui dosar justificând acțiuni constante și consistente de urmărire, în dorința de a o atrage de partea autorităților române. Agenți, ofițeri și colaboratori s-au aflat permanent în preajma sa, pentru a culege informații despre familia ei, rămasă acasă în România comunistă.

Dosarul întocmit de Securitate conținea, potrivit cutumelor, o serie de documente biografice ale persoanei aflate în studiu, Nicolette Franck, bazate pe informații ale vechilor arhive ale Siguranței sau ale corpului de detectivi din perioada Regatului, printre care și Dosarul Individual nr. 80891/1947. Există, de asemenea, acte cu privire la studierea biografiei surorii acesteia, Ana, precum și de apropiere operativă față de părinți, Nicolae și Ghizela Apotecher. În 7 octombrie și 25 decembrie 1954 s-au întocmit analize sintetice despre Nicolette Franck (*Mia*).

Fișa biografică din 7 octombrie 1954 reprezintă o incursiune în cariera ei din domeniul ziaristic, mai ales despre perioada petrecut la *Curentul*. Un aspect important pentru regimul comunist îl constituia consemnarea opțiunilor sale politice, cea național-țărănistă. În plus, documentul consemna domiciliul și alte date personale. Astfel, se cunoștea că, în august 1954, soții Franck se stabiliseră definitiv în Elveția, la Geneva, locuind la acel moment în strada Gaspard Vallette nr. 14.

Pentru spionajul românesc din vremea Regatului, Yves Franck era un cunoscut agent, aflat în serviciul legațiilor franceză și elvețiană din București. Fișele biografice consemnau repetitiv că, în 1941, a fost condamnat pentru spionaj în favoarea englezilor la 10 ani de închisoare de Curtea Marțială din București, fiind eliberat în 24 august 1944.

Primul dosar de studiu al lui Nicolette Franck a fost închis la scurt timp după atacul Legației RPR din Berna, în hotărâre specificându-se

că aceasta „nu mai prezenta importanță întrucât face parte din cazurile care au căzut în mâna dușmanului în urma loviturii Legației din Berna”¹. Din dosarul Franck reieșea că documentele legației fuseseră compromise în acel context, rezultând că diverse conexiuni ale Securității în Elveția au fost refăcute după evenimentele din Berna din februarie 1955.² Doamna Franck însă revine la scurt timp în atenția serviciilor secrete comuniste române.

În 1955, Nicolette Franck lucra la Agenția France-Presse și, totodată, studia la Facultatea de Drept a Universității din Geneva. A fost corespondenta săptămânalului *Sie und Er*, care a invitat-o să scrie un reportaj despre viața în exil a Regelui Mihai.

În anii 1955–1956 presa era din nou interesată de viața Regelui Mihai, mai ales că devenise angajat la reprezentanța din Geneva pentru Europa Occidentală a firmei americane „Lear”, o companie ce producea și vindea instrumente de bord pentru zbor fără vizibilitate.

Reprezentanții mass-media se îmbulziseră pe aeroportul Cointrin din Geneva din dorința de a-l intervieva pe Regele Mihai. În atmosfera vibrantă creată de glasurile ziariștilor și blițurile aparatelor de fotografiat,

¹ Atacul din 14/15 februarie 1955 asupra Legației RPR din Berna, în ACNSAS, Fond SIE, dosar nr. 05342. O parte din documentele legației fuseseră sustrase. Într-o Notă verbală a Departamentului Politic Federal elvețian către Legația RPR, din 18 februarie 1955, se preciza: „Toate documentele aparținând Legației care au fost găsite asupra agresorilor au fost remise imediat Însărcinatlui cu Afaceri.”

² În 19 februarie 1955, Liga Românilor Liberi din New York adresase un memoriu Președintelui Consiliului Federal elvețian, în care declara că atacul asupra Legației RPR din Berna reprezenta „conflictul între agresor – Sovietele – și victima sa, poporul român. Acest conflict neaplanat – de facto și de jure – a fost trecut sub tăcere în apus timp de zece ani din motive de utilitate. [...] Întrucât poporul român era lipsit (jefuit) de mijloace juridice legitime de a-și apăra drepturile în momentul în care a fost livrat Sovietelor de către puterile vestice, el recurge acum la acele mijloace, pe care înrobirea în care a fost aruncat i le impune”. Vezi Arhiva Ministerului Afacerilor Externe [în continuare, AMAE], Fond Elveția, doar nr. 220/1955.

vocea lui Nicolette Franck s-a auzit distinct: „Să trăiți, Majestate!” Auzind-o vorbind românește, legătura s-a stabilit instantaneu. Monarhul i-a răspuns: „Interviu nu am dreptul să dau, după legile elvețiene, dar un reportaj, da. Prefer să-l dau unei românce. Și scap de toți ceilalți, subiectul fiind epuizat. Am să vorbesc cu Regina, telefonează peste o oră.”¹ Jurnalista remarcase dorința Regelui de a vorbi cu un interlocutor de limbă română, care înțelegea bine situația politică din țară.

După o serie de articole publicate în diverse săptămânale, la insistențele lui Victor Zeeger de la cotidianul *La Libre Belgique* și ale soțului ei, Nicolette Franck a acceptat să devină corespondenta acestui ziar la Palatul Națiunilor Unite din Geneva. Apoi, cu acordul aceluiași Victor Zeeger, a devenit și corespondenta postului de radio Europa Liberă, fiind în contact cu Noël Bernard² și analizând prezența României la ONU și politica externă a regimului ceaușist.

În 1958, într-un raport al Ministerului de Interne, Direcția I (Direcția de Informații Externe), se menționa că Biroul din Elveția avea în lucru posibilitatea recrutării ei ca agent extern.³ Ulterior, un document al Securității analiza continuitatea muncii informative a familiei Franck, consemnând: „și în prezent soții FRANCK desfășoară activitate de spionaj. În perioada 1964–1965, Franck Nicoleta s-a ocupat cu urmărirea diplomaților noștri aflați la Geneva, în urma cărei activități a depus rapoartele organelor CI⁴ elvețiene.”⁵

¹ Nicoleta Franck, *op. cit.*, p. 53.

² Noël Bernard (1925–1981), jurnalist, directorul Serviciului românesc la Radio Europa Liberă (1955–1958, 1965–1981).

³ Raport din 6 ianuarie 1958, în ACNSAS, Fond SIE, dosar nr. 5342, f. 61. Citat și în Diana Mandache, *Exilul Regelui*, Curtea Veche Publishing, București, 2016, p. 189.

⁴ Serviciilor de contrainformații.

⁵ Notă referitoare la Franck Yves, 10 mai 1968, în ACNSAS, Fond SIE, dosar nr. 5342, f. 146.

În primăvara lui 1962, serviciul de informații externe comunist prezenta într-o notă despre Nicolette și Yves Franck din Geneva date biografice și actualiza informațiile referitoare la cei doi. Printr-o sursă a ofițerului, se vorbește despre activitatea jurnalistică a familiei Franck, Yves ajungând pentru scurt timp director al Agenției France-Presse, dar nevoit să demisioneze din cauza unor conflicte în interiorul agenției. Pentru o perioadă, acesta avea să publice articole pe teme economice în unele ziare franceze și belgiene, fără să-și întrerupă activitatea informativă. Despre Nicolette Franck, reprezentanții Securității cunoșteau că era „singura jurnalistă de origine română care are acces la fostul rege Mihai pentru a-i lua anumite interviuri”¹. Acest privilegiu, chiar și în scop jurnalistic, sporea interesul autorităților comuniste de la București pentru Nicolette Franck.

Așa încât dosarul „Nicolette Franck” a fost redeschis, cu scopul de a se încerca folosirea jurnalistei de origine română ca agent de influență al Securității. Dosarul conținea documente referitoare la Yves și Nicolette Franck, fișe biografice, scrisori operative, telegrame, note și rapoarte. Documentele înregistrează numele său sub mai multe versiuni – Nicolette, Nicoleta sau Nicole –, iar numele de familie, cel al părinților, apare consemnat Apotecher sau Apoteker. Este interesant de menționat că, în 1964, mama sa, Ghizela Apotecher, a ajuns în Elveția, unde a revenit de mai multe ori², inclusiv în anii 1980, fapt consemnat și în memoriile jurnalistei.

În opisul dosarului este consemnată corespondența oficială, printre care telegrama rezidenței din Geneva, datată 5 mai 1968, telegrama și notele rezidenței din Berna din 10 mai 1968 despre Yves Franck și Alphons Matt³,

¹ Notă din 24 martie 1962, ACNSAS, Fond SIE, dosar nr. 5342, f. 48.

² „Memorialistică-consemnări”, în Revista *Periscop*, an VII, nr. 3, iulie-septembrie 2014, p. 144; Nicoleta Franck, *op. cit.*, p. 129.

³ Alphons Matt (1920–2000), jurnalist și publicist, a studiat la Zürich și Viena, a fost corespondent de radio la Viena între 1946 și 1953, iar în perioada 1953–1964 a condus

scrisoarea operativă transmisă în 1967 de rezidența din Geneva, apoi alte scrisori, note și rapoarte din anii 1962–1977. Anumite telegrame conțin indicativele Securității privitoare la locații cu nume codificate („Slănic”, „Vânători”, „Ghimeș”) și alte nume de cod nu întotdeauna sofisticate, care relevau, în general, preferințe pentru topografia națională, probabil legate de alegerile personale ale ofițerilor care lucrau la caz. În opis mai figurează și alte documente, nedatate, o parte din ele fiind ilizibile sau parțial lizibile, ceea ce a îngreunat colectarea informațiilor.

Identificarea recentă a unui dosar de la Direcția Presă din cadrul Ministerului Afacerilor Externe completează însă portretul jurnalistei, creionat de oficialitățile române ale perioadei comuniste. Noul dosar include corespondență diplomatică, fișe biografice, articolele lui Nicolette Franck și ale soțului ei, Yves C. Franck, în calitate de corespondent al ziarului *Le Soir*. Vizitele celor doi soți în România s-au desfășurat începând din 1968, când Yves C. Franck l-a însoțit pe generalul Charles De Gaulle, apoi au continuat în anii 1970, respectiv 1973, când Nicolette a venit pentru documentarea unor articole de presă și, din nou, în 1976, ca membră a delegației oficiale ce îi însoțea pe suveranii Belgiei.

Prima călătorie a lui Nicolette Franck în România – țară pe care nu o mai vizitase din 1947 – s-a desfășurat de-abia în aprilie 1970, cu scopul de a realiza un reportaj la cererea lui Victor Zeegers, directorul ziarului *La Libre Belgique* și amic al jurnalistei. Nicolette Franck a consemnat acel moment, pe care experimentatul Yves Franck îl catalogase ca fiind periculos, pentru că într-un stat dictatorial se putea întâmpla orice. Într-o notă a Securității din 29 aprilie 1970 erau enumerate motivele viitoare vizite: „pentru scrierea de articole și pentru a contacta rudele și vechile

Departamentul de știri la Radio Studio Zürich. În 1963–1969 a lucrat pentru ziarul *Die Weltwoche*. În schimb, popularitatea și-a câștigat-o la televiziunea DRS.

sale cunoștințe” și „pentru a scoate din țară bijuterii și aur pe care le-ar posedea”¹. Tocmai de aceea se considera oportună supravegherea ei, întrucât nu era exclus „să aibă și alte sarcini decât cele ziaristice”².

Peste ani, Nicolette Franck avea să-și amintească: „Yves s-a opus, considera pericolul prea mare. Aducea și o dovadă, nu de mult o mașină se urcase «din întâmplare» pe trotuar în fața Hotelului Athénée Palace și tot «din întâmplare» îl omorâse pe atașatul militar al Franței.”³ Până la urmă, Nicolette a plecat în România, iar pentru documentarea reportajului a obținut protecția ambasadorului Belgiei la București, care fusese rugat să fie prezent alături de ziaristă. A realizat astfel un reportaj în mai multe seriale, primul fiind intitulat „Messieurs les camarades”.

Deși ambasada RSR solicitase ca Nicolette Franck să fie primită de Nicolae Ecobescu, adjunctul ministrului de externe, pe care îl cunoscuse la Geneva, în cele din urmă s-a aprobat primirea ei în 9 mai 1970 la Direcția Presei din MAE. La întrevvederea desfășurată la minister, Franck își amintea că fusese atenționată să nu-și mai terfelească patria natală criticându-l pe Nicolae Ceaușescu, același mesaj urmând să-l transmită și lui Bernard Noël, directorul postului de radio Europa Liberă.

Nicolette Franck s-a aflat constant în atenția organelor de informații externe ale României comuniste, în dosare apărând noi nume conspirative, precum *Franciska*, o adaptare a numelui de familie, ultimul fiind *Nimfa*, care sugera întreaga sa evoluție.

Într-o scrisoare semnată „tovarășul Marcu”, un ofițer de informații scria la București că *Franciska* era „necesară pentru cunoașterea activității fostului rege Mihai, unde o voi plasa mai activ. Voi căuta să afl și alte elemente cu privire la situația ei actuală, ca în raport de aceasta să știu

¹ Notă informativă din 29 aprilie 1970, în ACNSAS, Fond SIE, dosar nr. 5342.

² Notă informativă din 27 aprilie 1970, idem.

³ Nicoleta Franck, *op. cit.*, p. 125.